

ВІДГУК

офіційного опонента

Франчука Василя Михайловича

на дисертацію та автореферат Буйницької Оксани Петрівни «**Система педагогічного проєктування інформаційно-освітнього середовища для здійснення підготовки майбутніх соціальних педагогів**» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – Інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки

Швидкий розвиток технологій призвів до цифрової трансформації всіх сфер життя суспільства, яка стає каталізатором їх розвитку, і водночас стає викликом. Процес цифрової трансформації пришвидшила пандемія, спричинена Covid-19. Установи, заклади освіти змушені були працювати в дистанційному режимі, для забезпечення роботи в якому не лише працівникам необхідно опанувати нові цифрові технології та інструменти, а усім громадянам-споживачам соціальних послуг. Зміни, що відбувалися, вимагали у досить короткі терміни адаптуватися до нових соціальних умов, опанувати нові види комунікації і разом з тим, забезпечувати атмосферу комфорту у новому цифровому середовищі. В умовах швидкої зміни технологій, нової якості соціуму сучасна освіта має базуватися на інноваційних технологіях навчання та характеризуватися значною мобільністю, універсальністю та фундаментальністю. Ринок праці потребує кваліфікованих фахівців, що володіють гнучкою, оперативною системою знань із можливостями їх застосування в суміжних галузях, здатних швидко адаптуватися до технологічних змін, готових до удосконалення та оновлення власного освітнього рівня. Тому необхідно здійснювати кардинальні зміни в системі вищої освіти задля підготовки конкурентоздатних випускників. А тому, дисертаційна робота Буйницької О.П. є актуальною як з позицій наукової затребуваності, так і в контексті потреб реформування вищої освіти. У дослідженні окреслена важлива проблема, яка полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні та розробці системи педагогічного проєктування інформаційно-освітнього середовища, що має ознаки відкритості, і спрямованого на якісну підготовку майбутніх

соціальних педагогів, яка враховує важливість розвитку їхніх інформаційно-цифрових і фахової компетентностей, розробки науково-практичного супроводу використання середовища у процесі їх підготовки під час змішаного та дистанційного навчання.

Також актуальність висунутої у дослідженні наукової проблеми підтверджується низкою науково-дослідних робіт, що виконувалися у Київському університеті імені Бориса Грінченка – «Розвиток відкритого освітнього інформаційного середовища університету для забезпечення якості освіти» (2016–2022), ДР № 0116U003995; «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (2012–2015), ДР № 0110u006274; в Інституті інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України – «Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення» (2012–2014), ДР № 0112U000281. Наукові дослідження відповідно до завдань міжнародних проєктів: «Модернізація педагогічної вищої освіти з використання інноваційних інструментів викладання» (MoPED) програми ЄС Еразмус + КА2 – Розвиток потенціалу вищої освіти, № 586098-EPP-1- 2017-1-UA-EPPKA2-SBHE-JP (2017–2021); «Розробка курсів з вбудованих систем з використанням інноваційних віртуальних підходів для інтеграції науки, освіти та промисловості в Україні, Грузії, Вірменії» (DESIRE), 544091-TEMPUS-1-2013-1-BE-TEMPUS-JPCR (2013–2016).

2. Оцінка змісту та завершеності дисертації

Авторкою повністю виконано завдання і різнобічно проаналізовано проблему дослідження. Представлена робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (393 найменування, з них 101 іноземною мовою), 18 додатків. Загальний обсяг роботи – 567 сторінок, з них 470 сторінка основного тексту, у якому міститься 34 таблиці та 213 рисунків.

У науковій роботі переконливо обґрунтовано актуальність та наукова новизна отриманих результатів. До теоретичного здобутку та наукової новизни відносимо:

- теоретично обґрунтовану модель та розроблену систему педагогічного проектування відкритого інформаційно-освітнього середовища для підготовки майбутніх соціальних педагогів, основними складниками якої є цільовий, інструментально-технологічний, методичний та результативний компоненти, що забезпечує персоніфікований підхід до навчання, підвищує рівень їхньої інформаційно-цифрових компетентностей, забезпечує організацію ефективної комунікації та колаборації всередині середовища в умовах змішаного і дистанційного навчання;
- теоретично обґрунтовані та визначені етапи проектування відкритого інформаційно-освітнього середовища для здійснення підготовки соціальних педагогів: аналіз освітнього процесу в закладі вищої освіти, аналіз освітніх ресурсів, вимоги до формування інформаційно-цифрових компетентностей майбутніх соціальних педагогів, побудова структурно-функційної моделі відкритого інформаційно-освітнього середовища, добір технологічних платформ та програмно-інструментальних засобів, добір електронного контенту, проектування освітніх процесів з використанням відкритого інформаційно-освітнього середовища; основними складниками інформаційно-освітнього середовища визначено електронний контент, ІТ-інфраструктуру та е-комунікацію, взаємозв'язок між якими прослідковується в управлінському, змістовому, організаційному та технологічному компонентах, які у поєднанні з цільовим компонентом забезпечують функціонування і розвиток відкритого інформаційно-освітнього середовища, що є результативно-діагностичним компонентом;
- розроблену структуру, дескриптори сфер та модель інформаційно-цифрової компетентності майбутнього соціального педагога, в якій виділено п'ять рівнів (обов'язковий рівень «А» – Аналітик, достатні рівні: Інтегратор (B1), Експерт (B2); високі рівні: Лідер (C1), Новатор (C2) та шість сфер – професійний розвиток і самовдосконалення; професійна комунікація та взаємодія; інформаційна грамотність і робота з даними; безпечне використання цифрових ресурсів; формування цифрової компетентності особистості; цифровий самоменеджмент;

- розроблені індикатори оцінювання якості відкритого інформаційно-освітнього середовища, критерії оцінювання електронних навчальних ресурсів для здійснення підготовки майбутніх соціальних педагогів в умовах змішаного та дистанційного навчання;

Дисертанткою було уточнено: поняття «інформаційно-освітнього середовища» конвергенцію цифрового, інформаційного та освітнього навчальних середовищ, що забезпечує вільний доступ учасникам освітнього процесу до цифрових інструментів, інформаційних і освітніх ресурсів та ефективну комунікацію і колаборацію всередині середовища; зміст поняття «інформаційно-цифрові компетентності соціального педагога», які передбачають впевнене, критичне і відповідальне застосування цифрових технологій у цифровому соціумі, сприяє взаємодії і адаптації в соціо-технічних системах та мережевих просторах, забезпечує практичну, професійну діяльність у цифровому суспільстві.

Сформована структура монографії є вдалою та сприяла різнобічному розкриттю обраної для розгляду наукової проблеми. У *першому розділі* проаналізовано основні тенденції розвитку освіти у європейському просторі, роль цифрової трансформації та її вплив на підготовку конкурентоздатних фахівців. Визначено необхідність високої фахової підготовки здобувачів, завдання яких створювати психологічно комфортні міжособистісні відносини в цифровому соціумі, створювати умови для саморозвитку особистостей, сприяти їх розвитку та адаптації, забезпечувати продуктивну взаємодію з іншими людьми, з соціо-технологічними системами, тобто забезпечувати підготовку майбутніх соціальних педагогів в умовах розвитку цифрового суспільства. Обґрунтовано потребу проектування відкритого інформаційно-освітнього середовища, в якому враховані психологічні особливості здобувачів, їх очікування від освітнього процесу, що забезпечує якісну підготовку в умовах змішаного і дистанційного навчання. У *другому розділі* описано особливості проектування інформаційно-освітнього середовища для здійснення підготовки майбутніх соціальних педагогів. Досліджено різні шляхи створення інформаційно-освітнього середовища та обрано шлях, для проектування якого

адаптовано методологію ADDIE (визначає для створення освітньої системи та підтримки її ефективності п'ять етапів – аналіз (Analysis), дизайн (Design), розвиток (Development), реалізація (Implementation), оцінка (Evaluation)) та який передбачає створення персональних освітніх середовищ здобувача, викладача, адміністратора. Представлена структурно-функційна модель інформаційно-освітнього середовища, компонентами якої визначено цільовий, управлінський, змістовий, організаційний та технологічний. Проаналізовано технологічні платформи та програмно-інструментальні засоби, необхідні для створення середовища, досліджено і здійснено добір електронного контенту та сервісів для функціонування середовища та формування ключових життєвих навичок успішної людини. Висвітлено особливості використання відкритого інформаційно-освітнього середовища для підвищення рівня загальних цифрових компетентностей професорсько-викладацького складу, який здійснює підготовку майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти. У *третьому розділі* обґрунтовано особливості системи педагогічного проектування відкритого інформаційно-освітнього середовища підготовки майбутніх соціальних педагогів. Визначено основні компоненти системи, принципи та етапи проектування педагогічної системи для підготовки соціальних педагогів. Встановлено роль інформаційно-цифрових компетентностей майбутніх соціальних педагогів, розроблено її структурну модель та визначено шляхи формування у процесі підготовки з використанням інформаційно-освітнього середовища в умовах змішаного та дистанційного навчання. Визначено цифрові інструменти, які можуть бути застосовані в процесі професійної діяльності соціального педагога та володіння якими необхідне для підготовки конкурентоздатних фахівців. З метою кращого розуміння організації комунікації та колаборації у цифровому просторі розроблено цифрову платформу соціального педагога. У *четвертому розділі* описано процес використання інформаційно-освітнього середовища підготовки соціальних педагогів, інноваційних педагогічних технологій, що можуть бути використані в умовах дистанційного та змішаного навчання. Представлені персональні цифрові середовища майбутніх соціальних педагогів, викладачів та адміністраторів, що

забезпечують їх підготовку. Описано цифрові навчально-методичні комплекси для підготовки сучасних соціальних педагогів з використання відкритого інформаційно-освітнього середовища та для підготовки соціальних педагогів самостійно проектувати освітні екосистеми відповідно до фахових потреб. Представлено шляхи та необхідні умови для розвитку інформаційно-освітнього середовища, розроблено методики використання інформаційно-освітнього середовища в умовах змішаного та дистанційного навчання та доведено їх результативність.

Висновки та отримані наукові результати засвідчують, що авторка в повному обсязі виконала поставлені завдання.

Вважаю, що представлена дисертація є цілісною, завершеною, самостійною, оригінальною науковою роботою, яка важлива для розвитку педагогічної науки і практики, зокрема і під час підготовки соціальних педагогів.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні

Дослідження Буйницької О.П. побудоване на широкій джерельній базі (список використаних джерел містить 393 найменування, з них 101 іноземною мовою), вивчення такого значного масиву джерел дало підстави для формулювання обґрунтованих наукових висновків, що засвідчили достатню методологічну культуру дисертантки. Сукупність проаналізованих авторкою джерел свідчить про глибину проведеного дослідження.

У роботі Буйницької О.П. з належною науковою аргументацією визначено предмет, об'єкт, мету та завдання дослідження, викладено теоретичні положення, що становлять методологічну основу розкриття обраної теми.

Досягненню поставленої мети та вирішенню поставлених завдань слугував комплекс взаємопов'язаних методів, зокрема теоретичних: порівняльного та системного аналізу філософських, психологічних, педагогічних, наукових джерел для з'ясування вивчення проблеми проектування інформаційно-освітнього середовища, визначення сутності базових понять дослідження; синтез, узагальнення й концептуалізація – для формулювання основних положень дослідження; аналіз світового та вітчизняного досвіду використання

інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, структурне моделювання – для обґрунтування моделі інформаційно-освітнього середовища; прогностичний аналіз для визначення пріоритетних напрямків використання інформаційно-освітнього середовища; емпіричних: експертного опитування, включеного спостереження, бесід зі здобувачами та викладачами, аналізу способів використання складових інформаційно-освітнього середовища, контент-аналізу для експертизи складників інформаційно-освітнього середовища; експериментальні: констатувальний, пошуковий і формувальний експеримент, статистичні методи – для аналізу і опрацювання отриманих у ході дослідження даних.

Відзначимо дослідно-експериментальну частину дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість та багатоплановість педагогічного експерименту та опрацювання кількісних результатів з використанням методів математичної статистики дали можливість авторці роботи обрати оптимальний шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження. Результати дослідно-експериментальної роботи вдало і коректно графічно представлені на рисунках у вигляді гістограм та графіків.

4. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Основні положення роботи Буйницької О.П. можуть бути використані у закладах вищої освіти для підготовки майбутніх соціальних педагогів з використанням відкритого інформаційно-освітнього в умовах дистанційного та змішаного навчання, а також для їх саморозвитку; викладачами закладів вищої освіти для розробки цифрового контенту, вивчення цифрових технологій та їх застосування в освітньому процесі; у закладах післядипломної освіти педагогічних працівників; у процесі наукових досліджень здобувачів третього рівня вищої освіти.

Слід відзначити те, що авторкою розроблено і впроваджено в освітню практику: *цілісне відкрите ІОС* – «Цифровий кампус Київського університету імені Бориса Грінченка», на основі окремих його складників, для якого забезпечується постійний розвиток завдяки впровадженню та оновленню

інноваційних технологій та методик, сучасних електронних освітніх ресурсів, які з'являються в цифровому суспільстві; *персональне цифрове середовище (ПЦС) майбутнього соціального педагога*; персональне цифрове середовище викладача; персональне цифрове середовище адміністратора; на основі дескрипторів інформаційно-цифрових компетентностей соціального педагога здійснено добір *цифрових систем та розроблено інтерактивну цифрову платформу інструментів* для ефективної організації фахової діяльності соціального педагога (<http://surl.li/arybn>); *систему саморозвитку цифрових компетентностей викладачів*, які забезпечують підготовку майбутніх соціальних педагогів, яка є одним із компонентів ПЦС викладача, складниками якої визначено діагностичний тест для самооцінювання рівня ЦК викладачів та структуровані набори міні-курсів, розроблені відповідно до рівнів ЦК за сферами застосування; *цифрові навчально-методичні комплекси*: для підготовки майбутніх соціальних педагогів з використання ІОС «Інформаційно-освітнє середовище в освітньому процесі»; для самостійного проектування освітньої екосистеми під потреби соціального педагога «Проектування та експертиза цифрової освітньої екосистеми», які є складовими персонального цифрового середовища майбутнього соціального педагога; *робочу програму навчальної дисципліни та електронний навчальний курс «ІКТ в професійній діяльності»* для підготовки здобувачів ОПП «Соціальна педагогіка» в відкритому інформаційно-освітньому середовищі; *відкритий курс «Магістрант у цифровому суспільстві»*, який є складовою ПЦС майбутнього соціального педагога, що дає йому можливість опанувати сучасні цифрові інструменти та ресурси, необхідні для подальшої професійної діяльності.

Отже, практичне значення наукового доробку Буйницької О.П. також підтверджено впровадженням результатів наукового дослідження в освітній процес закладів вищої освіти, про що свідчать відповідні довідки.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

У наукових працях авторки повною мірою віддзеркалено всі розділи роботи. Зокрема, основні положення і результати дослідження висвітлено у **56** наукових

працях: колективні монографії – 4 (з яких 3 – в іноземному видавництві), навчальні посібники у співавторстві – 9, публікації в наукових 36 фахових виданнях України та інших держав – 25 (з-поміж яких 1 стаття в Scopus, 5 – WoS, 8 – в зарубіжних наукових виданнях, 6 – у виданнях України включених до міжнародних наукометричних баз) та інші публікації – 9.

Представлене дослідження відрізняється широкою апробацією його результатів на 20 міжнародних та 4 всеукраїнських наукових, науково-методичних, науково-практичних конференціях. Також, авторка була членом організаційного та програмного комітету міжнародних та всеукраїнських наукових заходів (конференцій та семінарів).

6. Оцінка мови і стилю наукової роботи та відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з монографією та авторефератом дають підстави стверджувати, що: дослідження написане літературною українською мовою в науковому стилі, з використанням відповідної термінології; мовностилістична культура належна, хоч не позбавлена певних огріхів; у тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження; зміст автореферату та основні положення монографії є ідентичними; дисертаційна монографія відповідає вимогам паспорту спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті, за якою вона подана до захисту.

7. Дискусійні положення та зауваження

Попри значущість отриманих Буйницькою О.П. методологічних, теоретичних і практичних дослідницьких результатів, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та описати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1) На нашу думку, є певна неузгодженість між поняттями, що розглядаються у монографії, зокрема між поняттями «компетентності» і «компетенції». Вважаю, що автор дисертаційного дослідження має необхідний науковий рівень, щоб уточнити зазначені поняття для подальшого їх

використання у науково-педагогічній літературі, присвяченій проблемам використання ІКТ в освіті.

2) У дисертаційному дослідженні автор не досить коректно використовує поняття «інформація», яке є фундаментальним та неозначуваним поняттям в інформатиці (ст. 51, 59, 60, 108, 159, 204, 215, 252, 265, 311, 384 та ін.).

3) Робота могла бути більш привабливішою, якщо б у ній розглядалося ще навчання здобувачів першого (бакалаврського) рівня з використанням відкритого інформаційно-освітнього середовища.

4) Додатки дисертаційної роботи дещо переобтяжені, оскільки цей матеріал у своїй більшості подано у монографії та публікаціях автора, тому можна було б обійтись лише посиланнями на них.

5) У тексті монографії та авторефераті мають місце технічні огріхи, недоліки стилістичного та синтаксичного характеру, зокрема текст зі сторінок 43-44 повторюється на сторінці 57, також є часткові збіги тексту зі сторінки 96 на сторінці 97.

8. Висновок

Указані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження, яке у цілому характеризується актуальністю постановки проблеми, теоретико-методологічною обґрунтованістю, високим рівнем новизни та яскраво вираженим практичним значенням. Зміст, структура та логіка викладу матеріалу в дисертаційній монографії, зроблені дисертанткою висновки переконують в тому, що авторка вільно розвиває теоретико-методичні аспекти комплексної проблеми дослідження, уміло поєднуючи теоретичні та практичні сторони дослідницької діяльності. В роботі вичерпно відображено хід, зміст, опрацювання і наслідки проведеного педагогічного експерименту, наведено висновки за результатами кожного з його етапів. Список першоджерел свідчить, що дисертація базується на ґрунтовному інформаційному пошуку в ракурсі визначеної проблеми. Автореферат відповідає змісту монографії, а публікації висвітлюють її основні положення.

Вважаю, що дисертація Буйницької О.П. на тему «Система педагогічного проектування інформаційно-освітнього середовища для здійснення підготовки майбутніх соціальних педагогів» є самостійним завершеним дослідженням, визначає напрями подальших досліджень у галузі використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, отримані результати мають суттєве значення для педагогічної науки та практики, відповідає вимогам пп. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами і доповненнями), а її авторка – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційних технологій в освіті.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри комп'ютерної та програмної інженерії

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

